Gaddsteklar från Gotland, huvudsakligen från Stora Karlsö

Av

O. LUNDBLAD

I avsikt att söka utfylla några luckor i riksmuseets insektsamlingar besökte jag tillsamman med min hustru Gotland under några veckor i juli sommaren 1956. Vi hade därvid också tillfälle att en kort tid vistas på den egenartade och intressanta Stora Karlsö, där vi tack vare vänligt tillmötesgående av prof. Harry von Eckermann fingo åtnjuta den stora förmånen att som bostad begagna den s.k. Spanghytte i Hien, samma hus, som den kände karlsöentusiasten och framstående naturskyddaren Willy Wöhler på sin tid bebodde om somrarna. Jag ber härmed å museets och egna vägnar få framföra mitt varma tack till prof. von Eckermann för den värdefulla hjälp, som härigenom kom oss till del i vårt arbete.

Vår minnesrika vistelse på ön gynnades på det hela taget av bra väder, ehuru det, som ofta på Karlsöarna, tidvis var ganska blåsigt.

Stora Karlsö är ju framförallt bekant som vårt enda egentliga fågelberg, med mängder av tordmule och sillgrissla. Botaniska märkvärdigheter äro Karlsösallaten, *Lactuca quercina* och hjorttungan, *Phyllitis scolopendrium,* av vilka den förra hos oss uteslutande finnes på de båda Karlsöarna. Floran är f.ö. ganska rik. Särskilt kanske bör framhållas den därstädes ej sällsynta *Adonis vernalis* och den ytterst allmänna *Orchis sambucina.* De ur entomologisk synpunkt mest givande områdena torde vara Hien och Älmar med sina träd och buskar och delvis rik undervegetation. Tyvärr ha en del främmande element blivit inplanterade på ön. Särskilt fäster man sig vid den överallt förekommande weichseln, *Prunus mahaleb,* som ofta bildar stora snår men ibland är nedliggande och kryper efter marken. Dessutom finnas bl.a. *Amelanchier, Ulex* m.m.

Personligen ägnade jag mig vad Karlsön beträffar huvudsakligen åt insamling av gaddsteklar, enär sådana så vitt jag vet icke varit föremål för närmare studier där. Men dessutom tillkom som särskilt arbetsprogram, både på Karlsön och på Gotland,

en undersökning inom mitt speciella område, nämligen vattenkvalstren.

Ordnad efter insamlingslokal ser artlistan över gaddsteklar och guldsteklar från Stora Karlsö ut på följande sätt:

Hien

Anthophora furcata Panz.
Megachile versicolor Smith
Colletes montanus Mor.
(=*suecicus* Auriv.)
Prosopis hyalinata Sm.
Ammophila sabulosa L.
Psenulus atratus Panz.
(=*concolor* Dahlb.)
Gorytes campestris Müll.
Trypoxylon figulus L.
Crabro (Solenius) larvatus Wesm.
(Cuphopterus) serripes Panz
(=*dimidiatus* F.)
(Coelocrabro) capitosus Shuck
(Crossocerus) distinguendus A. Moraw.
(Crossocerus) elongatulus Lind.
Eumenes pedunculatus Panz.
Odynerus (Lionotus) quadrifasciatus H. Sch.
(=*tomentosus* Thoms.)
(Ancistrocerus) parietinus L.
Ceropales maculata F.
Episyron rufipes L.
Pompilus campestris Wesm.
cinctellus Spin.
concinnus Dahlb.
nigerrimus Scop.
rufus Haupt
sericeus Lind.
spissus Schiödte
unguicularis Thoms.
wesmaeli Thoms.
Calicurgus hyalinatus F.
Priocnemis femoralis Dahlb.

Trädgården

Megachile lagopoda L.
willoughbiella K.
Osmia spinulosa K.
Andrena ?wilkella K.
Halictus morio F.
tumulorum L.
Prosopis brevicornis Nyl.
hyalinata Sm.
Ammophila sabulosa L.
Psammophila affinis Kirby
Crabro (Cuphopterus) serripes Panz.
(=*dimidiatus* F.)
Odynerus (Lionotus) quadrifasciatus H. Sch.
(=*tomentosus* Thoms.)
(Ancistrocerus) oviventris Wesm.
(Ancistrocerus) trifasciatus F.
Ceropales maculata F.
Episyron rufipes L.
Pompilus gibbus F.
nigerrimus Scop.
wesmaeli Thoms.
Chrysis ignita L.

Utfall

Crabro (Cuphopterus) serripes Panz.
(=*dimidiatus* F.)
Eumenes pedunculatus Panz.
Odynerus (Hoplomerus) spinipes L.
(Lionotus) quadrifasciatus H. Sch.
(=*tomentosus* Thoms.)
(Ancistrocerus) parietinus L.
(Ancistrocerus) parietum v. *claripennis* Thoms.
Chrysis ignita L.

Myren

Coelioxys rufescens Lep.
Episyron rufipes L.

Marmorberget

Bombus terrestris L.
Megachile lagopoda L.
versicolor Smith
willoughbiella K.
Osmia mitis Nyl.
spinulosa K.
Halictus eurygnathus Blüthg.
morio F.
tumulorum L.
Sphecodes divisus K.
Colletes montanus Mor.
(=*suecicus* Auriv.)
Prosopis communis Nyl.
Prosopis hyalinata Sm.
Phopalum tibiale F.
Crabro (Cuphopterus) serripes Panz.
(=*dimidiatus* F.)
(Crossocerus) distinguendus A. Moraw.
Eumenes pedunculatus Panz.
Odynerus (Ancistrocerus) oviventris Wesm.
(Ancistrocerus) trimarginatus Zett.
(Ancistrocerus) ?parietinus L.
Ceropales maculata F.
Episyron rufipes L.
Pompilus rufus Haupt
Chrysis ignita L.

Beträffande arternas frekvens bör påpekas, att den utan jämförelse vanligaste apiden var den sedan gammalt endast från Gotland kända *Osmia spinulosa*,[1] vilken förekom i tusental på diverse blommor, kanske särskilt *Origanum* och *Nepeta*. Den träffades mest i trädgården, som genom sin blomsterrikedom var mycket tilldragande för många bin, samt i närmaste omgivningen av denna. Allmän där var också *Megachile lagopoda*. Den allmännaste *Prosopis*-arten var *hyalinata,* som sågs på så gott som alla undersökta lokaler och i stort antal, medan *P. communis* var sällsynt. Av *P. brevicornis* sågos 8 exemplar. Rätt vanliga voro de båda övriga *Megachile*-arterna. Egendomligt nog observerades bara ett enda *Specodes*-exemplar, förmodligen beroende på den väl långt framskridna årstiden. Övriga apider — med undantag av *Halictus morio* och *tumulorum*, som icke voro sällsynta — anträffades i enstaka eller få exemplar.

Allmännast av vespiderna var *Odynerus quadrifasciatus,* varav ett ♂-exemplar avvek genom helt svarta mellanhöfter. Ej heller *O. oviventris* var sällsynt. Ehuru jag icke hade tid att närmare undersöka förhållandet, förefaller det sannolikt, att den vid Utfall mycket vanliga *O. quadrifasciatus* bygger i de små håligheter, som i riklig mängd förekomma i kalkstensblocken, enär jag vid flera tillfällen såg den krypa ut och in i sådana. Av *Eumenes pedunculatus* anträffades 7 exemplar. Denna art är förut känd från Gotland och tycks vara utbredd över hela landet ehuru den på grund av sammanblandning med *E. coarctatus* först ganska nyligen påvisats som svensk.

[1] Enligt muntligt meddelande av lektor S. Erlandsson har arten av honom för några år sedan anträffats på ett par ställen i Bohuslän.

Crabro serripes, den vanligaste arten av släktet på Stora Karlsö, förekom ytterst allmänt vid Utfall, där hanarna svärmade i stor mängd omkring några unga askar på någon meters höjd över marken, med omväxlande vilopauser på bladen. Ej heller *C. distinguendus* var sällsynt, de övriga crabroninerna däremot sparsamma.

Allmännast bland pompiliderna var *Episyron rufipes,* som iakttogs så gott som överallt.

Den enda anträffade chrysididen, *Chrysis ignita,* var också vanlig.

Stora Karlsös gaddstekelfauna, som säkerligen omfattar ytterligare några arter utöver dem, vi lyckades finna under den julivecka, vi vistades där, är icke särskilt rik. Påfallande var t.ex. den nästan totala bristen på humlor, endast ett enda exemplar fångades. En av anledningarna till faunans fattigdom är utan tvivel bristen på sandmarker.

Ehuru icke hörande till ämnet kan jag icke underlåta att anföra en egendomlig lokal för en spindel på Karlsön. Vid bankning av hagtornsbuskar vid Älmar föll ett rätt stort antal *Myrmarachne joblotii* Scop. (=*formicaria* Deg.) ned på skärmen. Spindlarna sutto till min stora förvåning uppkrupna 1,5—2 meter över marken. Arten, som är funnen från Skåne till Uppland, är känd för att uppehålla sig på steniga havsstränder. Fyndplatsen ligger flera hundra meter från stranden.

Gaddstekelmaterialet från själva Gotland är ännu till största delen obestämt. Jag kan endast nämna, att den intressanta *Sphex maxillosa* F. ej var sällsynt inom det stora flygsandsområdet Ulla Hau på Fårön, där den som bekant först anträffades av Oscar Ringdahl i juli 1936. Enda tidigare fyndet i vårt land var då Västergötland, men den närmare lokalen där är tyvärr okänd. Kanske är uppgiften ej heller fullt pålitlig. En ny lokal för arten är Vamlingbo, där jag fann några exemplar på en sandmark. Där fanns också en mycket stor koloni av *Bembex rostrata* L. Slutligen må anföras att *Philanthus triangulum* F. var oerhört allmän i en sandgrop strax söder om Visby. Under ett par kalla och en smula regniga dagar iakttogos hanar sittande i umbellatflockar; de voro ganska tröga på grund av det dåliga vädret och lätta att fånga med bara handen. Somliga flockar kunde hysa upp till ett trettiotal exemplar.